

Aba-Novák Vilmos (1894-1941)

Uzsonna a nyári kertben, 1926

Olaj, vászon 110,5x120 cm

Jelezve jobbra fent: Aba-Novák 26

Védett

Kiállítva:

- LXXXVIII. csoportkiállítás. Ernst Múzeum, 1927. február, kat.: 145. (*Anyai gyermeke*)

Irodalom:

- Gerevich Tibor előszava. Aba-Novák Vilmos (1894-1941) emlékkiállítás. Nemzeti Szalon (kat.), 1942. március, 5-10.
- B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos. Budapest, 1966.
- P. Szücs Julianna: Közösség hiánya- alközösség csapdája. Pályaképvázlat Aba-Novák Vilmosról. Világosság, 1982. április, 216-225.
- P. Szücs Julianna: Aba-Novák Vilmos. In: Kontha Sándor (szerk.): Magyar művészet 1919-1945 I. Budapest, 1985. 418-426.
- Zwickl András: Neoklasszicizmus a 20-as évek magyar festészetében. *Ars Hungarica*, 1993/2. 203-211.
- Murádin Jenő: A felsőbányai művésztelep. In: EMKE füzetek 15-16. Nagybánya, 1998. 74-91.

A fővárosiak már a múlt század közepétől gyakran felkeresték a gyönyörű fekvésű, kellemes éghajlatú Zugliget és környékének pihenésre, sportolásra alkalmas, vonzó kirándulóhelyeit.¹ A századfordulón a "... budai hegyek a vendéglátás terén már komoly hagyományokkal rendelkeztek, elég csak a Zugliget legendás vendéglőire utalni. Az árnyas kerthelyiségek, a budai borok, no és a hamisíthatatlan hangulat nemcsak az itt lakókat csalogatták a zöldvendéglőkbe, hanem az egyre nagyobb tömegben ide látogató pestieket is." - olvashatjuk egy a közelmúltban megjelent, korabeli fotográfiákat bemutató album előszavában.² A fáradt kirándulók a patinás Fácán-vendéglő és a Disznófő-vendéglő mellett számos kisebb vendéglátóhelyen, kocsmában frissíthették fel magukat.

Ezek hangulatát hitelesen idézi meg számunkra Aba-Novák Vilmos *Zugligeti részlet* (1925 körül) című festménye,³ mely a Csillagvölgyi úti - a környékbeli házaló kofák által látogatott - beálló vendéglőt ábrázolja. Aba-Novák és élettársa, Kató az André Kertész fotóiról ismert,⁴ szűkös, komfort

Aba-Novák Vilmos: Zugligeti részlet (Kocsmaudvar), 1925 körül
Magyar Nemzeti Galéria

nélküli, Kálmán utcai mosókonyhából költöztek a Zugligetbe. A vendéglő melléképülete, a földpadlós nyári konyha vált állandó otthonukká 1924-től 1927-ig. Szűkös körülményeket feledtette a vadregényes környezet és az inspiráló festői motívumok sokasága.⁵

Aba-Novákék "nyitott házat tartottak", a hangos összejöveteleken számos barát és ismerős fordult meg náluk: Eszkulitsék, a Szekeres-család, a pályatársak közül Patkó Károly, a Mattioni-házaspár és Kelemen Emil Mára nevű doberman kutyájával.⁶ Mattioni Eszter visszaemlékezése szerint: "Leginkább összeverődött a társaság az Aba-Novák Vilmosék megrendezte szilvesztereiken. Erre az eseményre szinte egész éven át készültünk. Aba-Novákék akkoriban Zugligetben, egy öreg vendéglő oldalszárnyában éltek, ahol Kató, a feleség vaskályhán sütötte a hurkát, mi pedig rődliztunk a 28 fokos hidegben."⁷

Kató már 1921-től Aba-Novák élettársa, képeinek állandó modellje volt. "Bronzfényű haja, fehér bőre, eleven, mégis szomorkás tekintete, szépen tagolt alakja festő számára a

Aba-Novák Vilmos: Fürdetés, 1924 körül Magántulajdon

mesebeli modellt jelentette. Puritán nevelése tartózkodó, öntudatos magatartásában jutott érvényre. Nyílt értelem, jó ítélőképesség, a szép iránti fogékonyság jellemezte ... - írta Supka Magdolna monográfiájában. "Ez az asszony a művész nőszemélyének alapképlete, klasszikus megfogalmazása: Déméter-Ceres, a termékenység istenasszonya, erős kötésű, dús idomú lény. (...) Kató, a tökéletes nő és feleség, aki Aba-Novák emberi-művészi arcmásának háttérében jelentékeny szerepet játszik."⁸

Művész és modellje 1925-ben kötött házasságot a Zugligetben, szoros összetartozásuk egyik legszebb emlékeként feltehetően ekkor készült az a *Kettős arckép* (1925), mely a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán látható.⁹

Aba-Novák lényegében itt, a Zugligetben érik igazán festővé, korai képein rajzaihoz, rézkarcaihoz hasonlóan a grafikai elem dominált. Ekkor még a fény-árnyék által plasztikusan modellált formák voltak kísérletezéseinek szinterei, melyek monumentális aktokból épített, nagyszabású bibliai és mitológiai kompozíciókban realizálódtak.¹⁰ 1922-23 folyamán a fény szerepe módosult, a szobrászi formálás mindinkább feloldódott, bár a formák még nem veszítették el stabilitásukat. A korai festmények szinte monokróm színvilága fokozatosan, és egyre bátrabban újabb és újabb színekkel bővült, melyek már a későbbi, élénk színekben tobzódó festményeket vetítették előre.

Aba-Novák Zugligetben készült festménysorozatának egy

reprezentatív, sokáig magángyűjteményben lappangó darabja (*Uzsonna a nyári kertben*, 1926) szerepel a Mű-Terem Galéria aukcióján. A kép középpontjában Kató monumentálisra növelt félalakja jelenik meg, előtte asztalon ülő, ruhátlan gyermekalak helyezkedik el. Kétoldalt a kert fái keretezik a kompozíciót, háttérben feltehetően a vendéglő melléképületei látszanak. Valóságos színorgiának lehetünk tanúi, melyet a dús lombokon áttörő napsugár "prizmatikus látomásai" okoznak. A ruhákat, a testeket, s különösen az asztal drapériáját elborítják a zöldek, kékek, lilák, vörösek és sárgák, a reflexek villódzó színárnyalatai. Ybl Ervin meghatározása szerint a *Kettős arcképen* (1925) "a robosztus formákat (...) még nem bontja fel a plein air reflexeinek fölfokozott szín-fényjátéka. Plasztika és szín abban az időben egyensúlyban volt egymással, de a kettő közötti feszültség jelzi, hogy a pillanatnyi fegyverszünetet egyiknek, vagy másíknak uralomra jutása fogja követni." Ezzel szemben 1925-26 folyamán fokozatosan - így képünkön is - "a szín győzött a fénnel szövetségbe. A formák kiépített frontját áttörte, föloldotta a színes fények ellenállhatatlan áradata. Mintha a napsugár indított volna háborút a tapintható világ meghódítására. Vakító sugárkévek ömlenek alá az égből, hogy elemésszék a formák birodalmát. A régi művészetnek vallásos témából születő látománycsodáit juttatják eszünkbe ezek a kozmikus fényzuhanások."¹¹

Az *Uzsonna a nyári kertben* (1926) című festményen Kató

Aba-Novák Vilmos: Kettős arckép, 1925 Magyar Nemzeti Galéria

és a gyermek közötti bensőséges kapcsolat, Kató óvó-átka-roló mozdulata, szeretetteljes tekintete ellenére nem anyát és gyermekét örökítette meg Aba-Novák.¹² Az ábrázolt gyermek a közeli festőbarát, Novotny Emil Róbert kislánya, az alig egyéves Gergő. Az allergiás, beteges, addig nyerskoszton tartott gyermek a Zugligetben, Kató féltő anyai gondoskodásának köszönhetően jött helyre, erősödött meg.

A téma már korábban is megragadta Aba-Novákot, még a Zugliget előtti időszakban készült a puhán, plasztikusan modellált, visszafogott színvilágú *Fürdetés* (1924 körül),¹³ melyen Katót szintén "anyaszerepben" ábrázolta. Szőnyi István családjáról, feleségéről és gyermekeiről készített lírai portrék közül képünk közvetlen analógiája - hasonló beállítás, felfogása révén - a *Feleségem Péterkével* (1928) című alkotás.¹⁴

Aba-Novák sajátos, szivárványos színekben tobzódó festésze a Zugligetben bontakozott ki, de hasonló felfogás jellemzi a Felsőbányán (1925) készült festmények egy részét is.¹⁵ Az *Uzsonna a kertben* (1926) című alkotása a "prizmatikus fényfestészet" egyik kulcsdarabja. Megelőlegezi azokat az 1926-27 nyarán Igalon és Törökkoppányban készült festményeket, melyeken - a művész felfokozott fény- és színkísérleteinek eredményeként - a formák már szinte felolvadnak a vakító fény és vibráló színek kavalkádjában.

Zs. F.

Jegyzetek:

- Eperjessy István: Zugliget és vidéke. Budapest nyaraló és kiránduló helye. Budapest, 1906. (reprint, 1991)
- Horváth Tamás-Müllner Jenő: Hegyvidéki fotográfiák. Bp. 1997. 5.
- Zugligeti részlet (*Kocsmaudvar*), 1925 körül, olaj, vászon, 84x59 cm, Magyar Nemzeti Galéria, Festészeti Osztály Itsz.: 90.20 T.
- A. Kertész 1894-1985-1994. A magyar fotográfia történetéből 5. Budapest, 1994. 83-84. kép
- Zugligeti ház, 1924 körül, olaj, vászon, 90x110 cm, magántulajdon
- Köszönettel tartozom a művész leányának, Aba-Novák Juditnak, hogy több személyes jellegű közléssel, adattal segítette munkámat e tanulmány elkészítése során.
- Mattioni Eszter (Pogány Ö. Gábor előszavával). Szekszárd, 1990. 16.
- B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos. Budapest, 1966. 24.
- Kettős arckép*, 1925, olaj, vászon, 88x121 cm, Magyar Nemzeti Galéria, Festészeti Osztály Itsz.: 61.41 T.
- Zsákovics Ferenc: Aba-Novák Vilmos: *Füldöző nők*, 1922-23. Mű-Terem Galéria 3. aukciós katalógusa, 1999. szeptember, 48-51.
- Ybl Ervin: Aba-Novák Vilmos művészete. Magyar Művészet, 31/3. 137.
- Nehéz körülmények miatt Aba-Novákék saját gyermekét csak később vállalhattak. Leányuk, Judit 1928-ban született meg.
- Fürdetés*, 1924 körül, olaj, vászon, 89x160 cm, magántulajdon
- Feleségem Péterkével*, 1928, gouache, papír, 68,5x65 cm, magántulajdon Egri Mária-Polgár Árpád: Szőnyi. Budapest, 1999. 5. kép
- Fésülködés*, 1925, olaj, vászon, 100x120 cm, magántulajdon